

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kuhmonen, K., Kukkumäki, P., Lappalainen, L., Ojaniemi, T. & Tuomi, J. (2020) Lapsettomuuden vaikutuksia miehen elämään. Teoksessa Tuomi, J. (toim.) Viisaat valinnat - Hedelmällisyyden suojele. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B, Raportteja 123 ja 124, s. 255 - 260.

URL: <https://www.tamk.fi/-/julkaisu-viisaat-valinnat-hedelmällisyyden-suojele>

27 Lapsettomuuden vaikutuksia miehen elämään

Kari Kuhmonen, Sairaanhoitaja

Petri Kukkumäki, Sairaanhoitaja

Lauri Lappalainen, Sairaanhoitaja

Taina Ojaniemi, THM, Lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu

Jouni Tuomi, FT, Yliopettaja, terveyden edistäminen, Tampereen ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Artikkelissa kuvataan, millaisia kokemuksia yli 30-vuotiailla lapsettomilla miehillä on, ja miten he itse ovat lapsettomuuden kokeneet. Aineistosta nousi esille työelämässä tapahtuva syrjintä ja muiden kommentit lapsettomuudesta. Lapsettomat miehet kertoivat kokevansa painostusta lapsien tekemiseen sekä suurin kehotuksin, että epäsuorasti erinäisten johdattelevien kommenttien ja vihjeiden kautta. Aineiston pohjalta voidaan todeta, että lapsettomuutta tarvitsi monesti jollakin tavalla perustella muille ja lapsien hankintaa pidettiin oletusarvoisena ratkaisuna, josta poikkeamista paheksuttiin. Tämä näyttäytyi työelämässä joskus lapsettomien syrjintänä ja porukasta ulos sulkemisena.

Johdanto

Lapsettomuus voidaan jakaa harkittuun tai tahattomaan lapsettomuuteen. Harkituksi lapsettomuudeksi kutsutaan tilannetta, jossa päätös olla tekemättä lapsia on vapaaehtoinen. Harkittuna lapsettomuutena ei pidetä tilannetta, jossa lapsettomuus johtuu biologisesta tai lääketieteellisestä syystä. Harkittu lapsettomuus on harkittu elämänpoliittinen päätös, jota on pohdittu tarkoin. Päätös on yksilöllinen ja edustaa omaehtoisesti riippumattomuutta. Päätös lapsettomuudesta tehdään, kun se koetaan itselle ja omalle elämälle sopivaksi. Lapsien hankkiminen koetaan vapautta rajoittavaksi tekijäksi. Useimmiten vapaaehtoisesti lapsettomat avioparit eivät puhu itsestään perheenä, vaan korostavat parisuhdetta. Vapaaehtoisesti lapsettomien pariskuntien käsitys perheestä on perinteistä perhemallia laajempi. Nykypäivänä lapsettomat pariskunnat eivät ole enää niin negatiivisesti leimattuja kuin aiemmin ja lapsettomat avioparit ovatkin nykyisin yleisempi sekä hyväksytympi perhemuoto. (Jouhkimo & Kokki 2000.)

Tahattomalla lapsettomuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa raskaus ei ole alkanut vuoden kuluessa säännöllisistä yhdynnöistä huolimatta. Lapsettomuuden aiheuttaja löytyy 25 prosentissa tapauksista miehestä, 25 prosentissa naisista, 25 prosentissa tapauksissa molemmista ja 25 prosentissa tapauksissa syytä ei saada selville. (Tiitinen 2018a.)

Lapsen saamisella on tärkeä merkitys henkilökohtaisella tasolla sekä yhteisölle. Lapsettomuuden on katsottu aiheuttavan epäsuotuisia psykologisia ongelmia, kuten masennusta, seksuaalista kyvyttömyyttä ja negatiivisia vaikutuksia parisuhteen toimintaan. (Ergin ym. 2018.) Miesten lapsettomuutta selvittävien tutkimusten yhteydessä löydöksenä on heikentynyt sperman laatu 30–50 prosentilla pariskunnista, vaikka se ei läheskään aina yksin selitä lapsettomuutta pariskunnilla. Useimmiten syy heikentyneeseen sperman laatuun jää tuntemattomaksi. Yleisimpiä hedelmällisyyden alentumisen syitä miehellä on mm. kivistulehduksen jälkitila, laskeutumattomat kivekset tai kiveskohju. Mieheen kohdistuvissa

lapsettomuustutkimuksissa keskiössä on sperma-analyysi, jonka perusteella jatketaan mahdollisesti jatkoselvittelyin. (Tiitinen 2018b.)

Artikkelin aineisto kerättiin internetin suosituilta keskustelupalstoilta www.suomi24.fi; www.vauva.fi ja www.tiede.fi sekä kehonrakennukseen keskittyvältä www.pakkopoisto.fi ja jääkiekkosivusto www.jatkoaika.com palstoilta. Keskustelupalstojen kommentteissa keskityttiin miesten kokemuksiin. Valituista kommentteista rajattiin viestit, joista kävi ilmi kokemuksen koskevan naisia tai kommentti oli selvästi kirjoitettu vain provosointitarkoituksessa, eikä kuvannut kirjoittajan omaa todellista kokemusta. Aineisto koostui 17 keskustelusta, joissa oli yhteensä 3044 kommenttia aikavälillä 2005–2019. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Aineiston keruu ja analyysi perustuivat hyvää tieteelliseen käytäntöön (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Artikkelin perustuu Kuhmonen, Kukkumäki ja Lappalainen (2019) ”Lapsettomuuden vaikutuksia miehen elämään” (Opinnäyte, Sairaanhoidtajakoulutus (AMK)) (www.theseus.fi).

Lasten hankintaan painostaminen

Kokemukset lasten hankintaan painostamisesta sisälsivät suoria kehotuksia lasten hankkimisesta sukulaisten, tuttujien ja ulkopuolisten sanomina, keskustelupalstalla lapsettomille esitetyillä ja lapsettomuuteen yleisesti liittyvillä kommentteilla, sekä epäsuoralla vihjailulla. Painostus ei myöskään aina kohdistunut pelkästään toiseen pariskunnan osapuoleen, vaan pariskuntaa saatettiin painostaa yhdessä lasten hankintaan. Painostamiseksi koettiin esimerkiksi väittämät, kuten ihmisen tehtävänä tai velvollisuus on lisääntyä, ja kokemus siitä, että lapsettomuus pitäisi jotenkin oletusarvoisesti erikseen perustella.

”Kaikkein karuin esimerkki tästä on se, että yksien [lapsia turhaan yrittäneiden] tuttujien häissä joku huolehtiva sukulainen antoi pariskunnalle häälahjaksi pinnasängyn. Voi jestas sentään, jos tässäkin tapauksessa lasta ei vain kuulu, vaikka yritetty on. Kiva siinä lahjapöydän äärellä sitten olla, kun alkaa alahuuli väpättää.”

Syitä lapsettomuuteen koettiin udeltavan ja kyseenalaistettavan, joka koettiin useimmiten epämiellyttäväksi tai tungettelevaksi. Muiden kommentit lapsettomuudesta sekä johdattelivat oletukset tulevista lapsista olivat yleisin vapaaehtoisesti lapsettomien esiin tuoma kokemus. Vapaaehtoisesti lapsettomien valintoja kyseenalaistettiin esittäen olettamia siitä, että mieli muuttuu ja lapsia hankittaisiin tulevaisuudessa. Vapaaehtoista lapsettomuutta myös kritisoitiin itsekkäänä valintana ja esitettiin erinäisiä yhteiskunnallisia perusteita lapsien hankkimiselle, kuten vastuu veroja tuottavan ihmisen kasvattamisesta.

Tahattomasti lapsettomat kokivat lapsettomuuteen liittyvät keskustelut ja utelut ahdistavana tai loukkaavana, koska moni kertoi tahattoman lapsettomuuden olevan arka tai häpeällinen asia siitä riippumatta johtuiko tahaton lapsettomuus fertiilitietistä tai esimerkiksi kumppanin puuttumisesta.

Kokemukset työelämässä

Työelämässä lapsettomuuden koettiin tulevan esille työvuoro- ja lomatoiveiden kohdalla sekä tuurauksissa, ylityöpyynnöissä ja juhlapyhien vuoroissa. Lapsettomat kokivat syrjintää työvuoroja ja lomien suunniteltaessa, kun lapsiperheiden toiveet

toteutettiin ensin. Tämä koettiin epäoikeudenmukaiseksi siksi, että lapsen ei pitäisi antaa etuoikeuksia työpaikalla, ja toisaalta myös lapsettomat ihmiset haluaisivat lomaila lasten loma-aikana lapsiperheellisten tuttavien tai sukulaisten kanssa. Toisaalta tällaista järjestelyä myös puolsi yksi kommentti siksi, että vaikka ei olekaan lapsia, niin ymmärtää lapsiperheiden tarpeen sopiville loma-ajoille.

"Itse olen lapseton ja tapani on ottaa näitä "huonompia" työvuoroja ihan juuri niiden työkavereiden takia, joilla on lapsia. Olen siis ollut jouluaaton aatot, aatot, uudenvuodet jne. töissä siitä asti, kun olen töitä tehnyt eikä se niin itseä haittaa."

Joskus työpaikoilla koettiin vallitsevan sellainen ilmapiiri, että lapsiperheiden tulisi saada myös juhlapyhät vapaaksi, eikä perheellisten odotettu jäävän ylitöihin tai tekevän sijaisuuksia yhtä paljon kuin lapsettomien.

Työpaikan ilmapiiri koettiin lapsettomia syrjiväksi sellaisilla työpaikoilla, joilla enemmistöllä työntekijöistä oli lapsia. Työtoverit saattoivat olla hyökkääviä, syyllistäviä tai ylenkatsovia lapsettomia työntekijöitä kohtaan lapsettomuuden vuoksi silloin, kun lapsettomuuden tiedettiin olevan vapaaehtoista. Lapsettomia jätettiin ulos kahvipöytäkeskusteluista. Lapsettomista tuntui joskus siltä, ettei heitä oteta työyhteisössä vakavasti.

Kokemukset syrjinnästä

Lapsettoman kokemus syrjinnästä ja syrjäytymisestä nousi esille enimmäkseen lähipiirin suhtautumisessa lapsettomaan. Monet kokivat jäävänsä kaveriporukasta ulkopuolelle kaveriporukan muiden henkilöiden saatua lapsia, kun joko lapseton ei halunnut enää osallistua lapsiperheiden tapahtumiin kokiessaan itsensä ulkopuoliseksi lapsettomana, vähemmistönä ryhmässä, jossa keskustelut pyörivät lasten ympärillä, tai lapsetonta ei haluttu välttämättä kutsua lapsiperheiden menoihin mukaan.

Toisaalta lapsiperheelliset ystävät eivät välttämättä enää ehtineet tai halunneet lähteä lapsettoman menoihin mukaan. Näin ollen lapsettomuus saatettiin kokea sekä syyksi syrjäytymiseen että seuraukseksi syrjäytymisestä. Osa kommentteista kertoi lapsettomuuden syyksi syrjäytymisen, jonka vuoksi sopivaa kumppania ei ole löytynyt ja osa koki lapsettomuuden itsessään aiheuttavan syrjäytymistä jo olemassa olevista ihmissuhteista. Muita yleisiä syitä lapsettomuuden syyksi kerrottiin oma tai kumppanin haluttomuus lapsien hankintaan sekä fertiilitteettiongelmat.

"Ei ole kiva huomata kuinka eristäytyy koko ajan ystävistään ja kuinka koko ajan on yhä vähemmän ja vähemmän yhteisiä tekijöitä."

Pohdinta

Aineistosta nostetut tulokset vastasivat monilta osin aiempia tutkimuksia, esimerkiksi lapsia saaneista ystävistä syrjäytymisen osalta (Tulppala 2004) sekä ympäristön paineesta lapsien hankintaan (Toivanen ym. 2002). Tulppalan (2004) mukaan ystävien ajattelemattomat kommentit voivat johtaa vetäytymiseen sosiaalisista kontakteista ja seurustelu lapsiperheiden kanssa voi tuntua vaikealta, kun yhteinen kieli lapsiperheiden kanssa katoaa. Toivanen ym. (2002) kirjoittaa lapsettomien kokevan paineita lasten hankintaan ja lapsettomuushoitojen nopeaan etenemiseen ympäristön paineiden ja ystävien ajattelemattomien kommenttien vuoksi, vaikka osalle pareista onkin helpompaa olla lapsettomuusasiassa avoin.

Aineistosta tuli esille saman kaltaisia lapsettomille esitettyjä ajattelemattomia kommentteja kuin nettikyselyssä, jonka oli toteuttanut Työpisteverkkolehti ja Lapsettomien yhdistys Simpukka ry. Tuossa kyselyssä lapsettomat olivat kuulleet kommentteja kuten ”No koskas te lapsia teette?”, ”Kyllä sinäkin sitten ymmärrät, kun sinulla on lapsia” ja ”Kyllä kannattaisi tuossa iässä jo tehdä lapsia. Kohta olet liian vanha” ym. (Sarkkinen 2015.)

Mukana oli myös satunnaisia muista tutkimuksista poikkeavia kokemuksia, kuten syrjivän kohtelun kokeminen positiivisena asiana, kun lapseton ihminen kokee oikeudenmukaiseksi lapsiperheiden etuoikeuden lomien valinnassa. Tämän aineiston perusteella miesten ja naisten kokemukset lapsettomuuden vaikutuksesta elämään eivät kuitenkaan oleellisesti eroa toisistaan. Mahdolliset kokemukset nimittelystä ja pilkkaamisesta eivät juurikaan välittyneet keskustelupalstan kommentteista. Tämän perusteella ei voine todeta, että nimittelyä tai pilkkaamista ei tapahdu. Siitä ei vain juurikaan keskustella julkisesti.

Tuloksissa toistuivat saman tyyppiset havainnot useilla eri keskustelupalstoilla, mutta suhtautuminen koettuun asiaan vaihteli. Lapsiperheitä suosivat lomajärjestelyt olivat osan mielestä hyvä ja ymmärrettävä asia, kun osan mielestä lapsi ei ole sen parempi peruste lomatoiveen ensisijaisuudelle kuin mikään muukaan. Lapsiperheiden suosiminen esimiehien toimesta aiheutti eripuraa lapsiperheiden ja lapsettomien välille, kun kohtelu ei ollut tasapuolista.

Ulkopuolisten kommentit lapsettomuudesta ja sen syistä koettiin myös vaihtelevasti. Osa koki mielekkääksi lapsettomuudesta keskustelun, mutta osan mielestä lapsettomuuden kommentointi oli ärsyttävää tai loukkaavaa varsinkin, kun lapsettomuutta pidettiin ohimenevänä tai jollakin tavalla huonompana valintana. Lapsettomien syitä lapsettomuuteen myös arvosteltiin ja epäiltiin. Tämä koettiin loukkaavana siksi, että lapsettomuutta tarvitsi ylipäättään jotenkin perustella, sekä siksi, että kerrottuja perusteluja vähäteltiin tai niitä ei uskottu, vaan muodostettiin omia, monesti loukkaavia johtopäätöksiä henkilön syistä lapsettomuuteen.

Lähteet

Ergin, R., Polat, A., Kars, B., Öztekin, D., Sofuoglu, K. & Caliskan, E. 2018. Social stigma and familial attitudes related to infertility. *Turkish Journal of Obstetrics and Gynecology*, 15(1), 46–49. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5894536/>

Jouhkimo, T. & Kokki, R. 2000. ”Tämä on kahden aikuisen hemmottelusuhde.” Diskurssianalyysi vapaaehtoisesti lapsettomasta elämänpolitiikasta. (Pro gradu) Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Kuhmonen, K., Kukkumäki, P. & Lappalainen, L. 2019. Lapsettomuuden vaikutuksia miehen elämään (Opinnäyte). Tampereen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019052010788>

Sarkkinen, M. 2015. ”No koskas te lapsia teette?”. Työpiste-verkkolehti. Viitattu 1.5.2019. <https://www.ttl.fi/tyopiste/no-koskas-te-lapsia-teette/>

Tiitinen, A. 2018a. Tietoa potilaalle: Lapsettomuus. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 6.11.2018. <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/>

Tiitinen, A. 2018b. Tietoa potilaalle: Miehen Lapsettomuus. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 6.11.2018. <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/>

Toivanen, R., Tulppala, M. & Vilska, S. 2004. Sylillinen surua – lapsettomuuden kokemus. Lääkärilehti, 59(43), 4115–4120. <https://www-laakarilehtifi.libproxy.tuni.fi/tieteessa/>

Tulppala, M. 2002. Lapsettomuuden tuska. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. Viitattu 31.1.2019. <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. (Uudistettu laitos.) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Luettu 8.5.2019 <https://www.tenk.fi/fi/tenkin-ohjeistot>